

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО  
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОЗНАВСТВА  
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА**

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ  
ПРИВАТНОПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ НАБУТТЯ,  
ПЕРЕДАЧІ, ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ  
СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ**

**Матеріали «круглого столу», присвяченого пам'яті професора  
Чингізхана Нуфатовича Азімова**

**м. Харків  
18 грудня 2015 р.**

**ХАРКІВ -2016**

Аврамова О. Є.,

доцент кафедри цивільного права та процесу  
ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент

## ДИНАМІЧНІ МОДЕЛІ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА

Правова матерія, як і матерія цивільного права, знаходиться у постійному руху. Що вимагає від правознавців виявляти як нові категорії, так і оновлювати методи та підходи до дослідження права. Стосовно потреби на оновлення підходів до дослідження права неодноразово вказував С.С. Алексєєв. Науковець стверджував, що предметом аналізу повинна стати уся повнота правової матерії (без її імперативної прив'язки до юридичної норми), тобто необхідно виявити сторони правової матерії без юридичної норми. Це дозволить: по-перше, виявити юридичні конструкції; по-друге, надасть можливість протистояти правової матерії насильству та свавіллю [1, с. 73, 74]. На потребу об'єднання підходів гуманітарних та технічних наук до дослідження дійсності вказував і нобелівський лауреат І.Р. Прігожин. Він обґрунтовував позицію, що: «звернення до наук, що вивчають складність світу, зовсім не означає, що ми пропонуємо «звести» гуманітарні науки до фізики. Наше завдання полягає не в редукції, а у досягненні згоди. Поняття, що вводяться науками, вивчають складність світу, можуть служити набагато більш корисними метафорами, ніж традиційні уявлення ньютонівської фізики» [2, с. 17]. Опираючись на вищевикладені позиції, ми зробимо спробу охарактеризувати здійснення суб'єктивного права з точки зору системної динаміки.

Звернемо увагу, що нами обрана саме категорія «здійснення суб'єктивного права», оскільки вона надає можливість простежити більш детально прояв системи та її динаміку. Завдання описати здійснення суб'єктивного права за допомогою термінологічного апарату технічних наук, безумовно, є лише спробою на шляху пошуку нових підходів до правової матерії. Мета цього пошуку – це виявити закономірності розбудови правової матерії з використанням дефініцій, які є єдиними для гуманітарних та технічних наук, що надасть можливість праву сформулювати власні аксіоми та теорії.

Можливість використання теорії систем у праві базується на тому, що загальна теорія систем (теорія систем) – наукова та методологічна концепція дослідження об'єктів, що представляють собою системи. Ця теорія була застосована у технічних науках, біології [3]. Адже у праві вона не застосовувалась, незважаючи на те, що велика кількість правових категорій є системними, зокрема суб'єктивне право та здійснення суб'єктивного права.

Стосовно термінології «суб'єктивне права» ми розділяємо позицію М.І. Мутузова, який доводив, що суб'єктивне право – це право, що належить особі (суб'єкту), гарантоване законом і усіма соціально-економічними умовами суспільства, дозволяє його власнику здійснювати у межах закону певні дії, користуватися певними соціальними благами, вимагати відповідної поведінки від інших (зобов'язаних) осіб та звертатися, у разі потреби, за захистом до органів держави [4, с. 45, 46]. Виходячи з цього, суб'єктивне право складається з декількох елементів дії, зокрема певні дії особи, дії – вимоги відповідної поведінки від інших (зобов'язаних) осіб та дії з захисту свого права. У рамках тез, ми можемо лише констатувати, що це і є класична система, згідно теорії систем, без доказів цього.

З приводу категорії «здійснення суб'єктивного права» наведемо думку Є.В. Васьковського. Він вказував, що здійснювати право означає фактичне користування владою, яка складає його зміст. Здійснення, в залежності від характеру, може бути безперервним, одноразовим та періодичним. Права, що допускають тільки одноразове здійснення, знищуються в момент його; інші ж залишаються у силі. Здійснення права може бути здійснено у будь-якій формі, особисто або через представника [5]. І перед тим, як вже звертатися до системної динаміки здійснення суб'єктивного прав, не можемо не навести яскраву думку М.К. Ренненкампа. Ще у 1913 р. він проголошував, що право є жива, практична сила, яка призначена до дії та здійснення. Кожне право при його здійсненні має визначену, обмежену сферу дії як за місцем так і за часом, родом та належних йому фактів [6, с. 184, 186]. Звернемо увагу, що дослідник співвідносить «право» з «силою», а термін «динаміка» з грецького *δύναμις* і є силою, потужністю.

Здійснення суб'єктивного права може розглядатися, як динамічна система, оскільки фактичне виконання дій з реалізації права залежить від положення суб'єкту, часу, місця дій, тобто здійснення суб'єктивного права можна назвати станом суб'єкту, який може змінюватися за певною траєкторією в залежності від фактичних обставин у часі, місці, що переводить суб'єкта з одного стану до іншого. Варто зазначити, що здійснення суб'єктивного права, як власне і суб'єктивне право, є складною системою. Дослідження складних систем здійснюється системною динамікою, яка вивчає їх поведінку у часі та в залежності від структури елементів системи і взаємодію між ними, зокрема: причинно-наслідкових зв'язків, зворотних зв'язків, затримок реакції, впливу середовища та інших. Цей науковий напрямок може надавати можливість моделювати систему здійснення суб'єктивного права, її поведінку. Якщо розглядати систему здійснення суб'єктивного права, у межах системної динаміки, то можна відокремити дві моделі здійснення суб'єктивного права.

Перша – це модель стійкого здійснення суб'єктивного права, ця система спрямована на рівновагу між юридичною нормою та фактичними діями суб'єкту (лінійна система здійснення суб'єктивного права). Вказана модель є ідеальним застосуванням права, що не потребує додаткового впливу – захисту з боку державних органів, суду, для відновлення стану суб'єкту, який сформувався у системі. За цією моделлю здійснення суб'єктивного права проходить траєкторію, яка закладена у юридичній нормі.

Друга модель має властивості дізбалансу між передбаченою юридичною нормою поведінкою суб'єкту та його фактичними діями (нелінійна система здійснення суб'єктивного права). Вказані коливання дій суб'єкту можуть виникати внаслідок змін як у самій системі здійснення суб'єктивного права, так і на підставі зовнішнього фактору. Відхід суб'єкту від дії, запропонованої юридичною нормою, можливо як у момент початку здійснення суб'єктивного права, так і на інших стадіях.

На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. Розгляд здійснення суб'єктивного права скрізь призму системної

динаміки, надає можливість визначити дві його юридичні конструкції: лінійну та нелінійну. Вивчення їх властивостей є одним з актуальних питань для подальших досліджень, які можуть базуватися на досягненнях синергетики. Введення у правову матерію математичних термінів та явищ є одним з перспективних напрямків у правознавстві, оскільки це надасть можливість встановити аксіоми правової матерії, що буде першим кроком у звільненні права від ідеологічних потреб держави, непрофесійності прийняття законодавчих актів, виведе правову науку на новий рівень побудови теоретичних дефініцій.

**Список використаних джерел:**

1. Алексеев С.С. Собрание сочинений. В 10 т. Т. 6: Восхождение к праву. – М. : Статут, 2010. – 558 с.
2. Prigogine I. The Die Is Not Cast // Futures. Bulletin of the World Futures Studies Federation. Vol. 25, № 4. January. P.17-19.
3. Государственное управление. Словарь-справочник (по материалам "International Encyclopedia of Public Politic and Administration") - ООО Издательство «Петрополис», 2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://dps.smrllc.ru/Int\\_Encycl/Systems\\_theory.htm](http://dps.smrllc.ru/Int_Encycl/Systems_theory.htm)
4. Матузов Н.И. Субъективные права граждан СССР / Матузов Н.И.; Под общ. ред.: Фарбер И.Е. – Саратов : Приволж. кн. изд-во, 1966. – 190 с.
5. Васильковский Е.В Учебник гражданского права. – М. : Статут, 2003. – 382 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://civil.consultant.ru/elib/books/24/page\\_20.html#32](http://civil.consultant.ru/elib/books/24/page_20.html#32)
6. Ренненкампф Н. К. Юридическая энциклопедия. – К. : Типография Т-ва Кушнеревъ и К., 1913 – 302 с.